

Onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk
geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat

Senior Support

Case study rapport

**Dries Ver Elst
Patrick Loobuyck, Mieke Schrooten,
Stijn Oosterlynck**

2/09/2024

Dit rapport maakt onderdeel uit van het SOLIGION project, een onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat.

Dit project wordt gedragen door onderzoekers aan de Universiteit Antwerpen, UGent en KU Leuven, en verrijkt door de bijdrage van organisaties uit het Vlaamse middenveld. Voor deze casus konden we op de hulp rekenen van doctoraatsonderzoeker Sarah Maes, die één van de interviews voor haar rekening nam.

Het onderzoek loopt tot eind september 2024 en wordt uitgevoerd met steun van de Vlaamse overheid (FWO-SBO) (S006621N).

Voor meer informatie over dit onderzoeksproject, check onze website:
www.soligion.be

Inhoudstafel

Inleiding	4
Beschrijving van de casus	5
Geschiedenis van UP	5
UP Vandaag	8
Senior Support	12
Analyse	14
Levensbeschouwelijke achtergrond	14
Solidariteit in Senior Support	22
Conclusie	30
Over de auteurs	32
Over Soligion	33

Inleiding

Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven (RLS'en) leggen soms eigen accenten in de manier waarop ze dingen doen. Zo kunnen ze onverwachte elementen binnenbrengen in de manier waarop solidariteit in de bredere samenleving vorm krijgt. Door een levensbeschouwelijke dimensie te introduceren in hun aanpak ontstaat er bijvoorbeeld een aanbod dat voorziet in spirituele noden, die vaak niet in beschouwing worden genomen in het ontwikkelen van dienstverlening. Dat is ook het geval bij Senior Support, een project van de Universitaire Parochie (UP) in Leuven waarbij de organisatie studenten inschakelt in ouderenzorg. De focus ligt er niet alleen op de spirituele noden van de 'ontvanger', maar ook op de spirituele noden van de vrijwilligers. Daarmee wil UP aandacht vragen voor de levensbeschouwelijke aspecten van vrijwilligerswerk en tegelijk ook een plek op de universiteit claimen voor hun werking, als experts in spiritualiteit. Die focus op spirituele noden is er echter niet zomaar gekomen: ze is deel van een bredere theologische zoektocht naar de rol van de Rooms-Katholieke kerk in een samenleving waar het levensbeschouwelijk landschap razendsnel verandert.

Deze casus komt uit ons onderzoek in en rond de stad Leuven. **Leuven** is relatief uniek in Vlaanderen door de hoge concentratie van studenten, waaronder ook heel wat internationale studenten. Dit zorgt voor een dynamische populatie, divers op levensbeschouwelijk, talig en cultureel vlak, met een groot aantal hoogopgeleiden. De stad is klein, met een totale oppervlakte van 56,63 vierkante kilometer en een stadscentrum van slechts 5,70 vierkante kilometer.¹ Ondanks de vele hoogopgeleiden kent Leuven, vooral in het centrum, relatief hoge armoedecijfers: ongeveer 15 procent van de inwoners heeft er recht op verhoogde tegemoetkoming. Dat is een heel stuk boven de mediaan voor Vlaanderen (11,52%).² In 2020 werden er ook 466 volwassen daklozen geteld.³

¹ Cf. *Over Leuven | Stad Leuven*. (2019, september 9). <https://leuven.be/over-leuven>.

² Cf. *Personen met verhoogde tegemoetkoming in ziekteverzekering | Gemeente-Stadsmonitor*. (z.d.). Geraadpleegd 6 september 2023, van <https://gemeente-stadsmonitor.vlaanderen.be/indicators/personen-met-verhoogde-tegemoetkoming-ziekteverzekering>.

³ Cf. Demaerschalk, E. (2020). *Dak- en thuislozentelling Leuven*. LUCAS KU Leuven.

Senior Support

In Leuven werken de meeste religieuze en levensbeschouwelijke gemeenschappen relatief vlot samen met de stadsdiensten, en dat is ook het geval voor RLS'en. Zowel RLS'en waar wij contact mee hadden als de stadsdiensten bevestigen dit. De RLS'en geven daarbij aan dat het huidige politieke klimaat open staat voor religieuze organisaties en er een goede basis is voor (potentiële) samenwerkingen. Daarnaast zijn er ook verschillende intra- en interlevensbeschouwelijke netwerken actief in de stad. Ook de KU Leuven speelt een belangrijke rol in het samenbrengen, ondersteunen en coördineren van religieuze en levensbeschouwelijke gemeenschappen en organisaties, vooral via het KU Leuven Lifestance Network (KULLN), een deelwerking van de Universitaire Parochie.

Senior Support is een relatief klein initiatief met op het moment van het onderzoek 6 vrijwilligers en 2 begeleidende professionals. Het bevindt zich in de kantoren van UP in de wijk 'Maria Theresia' in het centrum van Leuven. Voor dit initiatief werkt UP samen met voorzieningen in de wijk 'Dijle' en de wijk 'Terbank'.

Dit rapport is gebaseerd op **veldwerk** gedurende een periode van iets meer dan zes maanden, tussen november 2022 en juni 2023. We deden 3 observaties, 2 bij een activiteit van Senior Support zelf en één bij een andere activiteit van UP. We interviewden 5 werknemers en 3 vrijwilligers, en hadden informele gesprekken met 2 werknemers van partners van het project, 3 mensen uit de doelgroep en 1 vrijwilliger. Daarnaast interviewden we tijdens een andere activiteit van UP ook 6 studenten over hun betrokkenheid bij UP en de rol die levensbeschouwing daarin speelt. Ten slotte analyseerden we ook verschillende documenten en informatie die online beschikbaar was.

Beschrijving van de casus

Geschiedenis van UP

Senior Support is een recent initiatief, dat pas tijdens het academiejaar 2022-2023 effectief van start ging. UP is echter heel wat ouder, en draagt in haar geschiedenis de sporen mee van een aantal ingrijpende veranderingen in de maatschappij en de Rooms-Katholieke Kerk.

De organisatie kent haar **roots in de kerk- en maatschappijkritische beweging binnen de Rooms-Katholieke Kerk** in de tweede helft van de 20^e eeuw. Ze ontstond uit de leesgroep Hoogstudenten-Verbond voor Katholieke Actie (HVKA), die in 1959 begon uit te groeien tot een echte parochie voor studenten.⁴

HVKA had in die periode haar doelen verlegd. De groep richtte zich niet langer op het verspreiden van het katholicisme, maar op de inzet voor rechtvaardigheid in de wereld.⁵ Die focus op sociaal engagement zal centraal blijven doorheen de geschiedenis van UP. De charismatische priester Jozef Yperman belichaamde die idealen volledig. Hij werd uiteindelijk in 1963 als eerste door de universiteit betaald om de Nederlandstalige studentenparochie te gaan leiden.⁶ UP is van bij de start politiek en sociaal geëngageerd. In het begin beperkte zich dat vooral tot liefdadigheid,⁷ maar eind jaren 1960 en begin jaren 1970 groeide dit uit tot een nationaal en internationaal **politiek en sociaal engagement**. Daarbij zocht UP vaak aansluiting bij de nieuw-linkse beweging,⁸ maar verbond dat steeds met geloof en spiritualiteit.⁹ De bevrijdingstheologie, die vaak socialistische elementen integreerde in een theologische visie op strijd voor gerechtigheid in het licht van het 'koninkrijk Gods', is dan ook invloedrijk geweest in de geschiedenis van UP.¹⁰

Ook **binnenkerkelijk** streefde UP steeds naar hervorming, zeker na het tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Vandaag verwijzen mensen binnen UP nog vaak naar het onderscheiden van de 'tekenen van de tijd', een term uit dat concilie die een open dialoog met maatschappelijke veranderingen uitdrukt.¹¹ De thema's waarrond UP naar verandering streefde blijven tot op vandaag strijdpunten binnen

⁴ Cf. Latré, Bart. *Aggiornamento in Leuven: geschiedenis van de Universitaire Parochie (1959-1974)*. Leuven: Universitaire pers Leuven, 2002, p. 20.

⁵ Cf. Deburchgraeve, K. (2022, oktober 18). *Voorstelling UP-boekjes*. Universitaire Parochie Leuven, Leuven. (Powerpointpresentatie die gedeeld werd met de onderzoekers).

⁶ Cf. *Ibid.*, Latré (2002), p. 19-22. Er was voordien al een Franstalige tegenhanger in de toen nog voornamelijk Franstalige studentenstad.

⁷ Cf. *Ibid.*, p. 62.

⁸ Cf. *Ibid.*, p. 106; Deburchgraeve (2022).

⁹ Cf. Latré (2002), p. 119-126.

¹⁰ Cf. Deburchgraeve (2022).

¹¹ Cf. Lemmelijn, B. (2023). Geluk en zingeving vandaag. In J. Haers, M. Steegen, & C. Van Asselbergh (Red.), *De Parochie als spiritueel labo: Zestig jaar Universitaire Parochie*, KU Leuven (pp. 140-151). Halewijn.

de organisatie, zoals de positie van leken en vrouwen in de Kerk, de kerkelijke leer rond seksualiteit en het celibaat.¹²

UP kiest van bij het begin om geen enclave van vrome christenen te vormen binnen de universiteit, maar probeert om aansluiting te vinden bij **groepen die niet bij de Kerk betrokken zijn**. In tegenstelling tot HVKA probeerde UP in het begin ook 'relatief onverschillige' studenten aan te spreken. Sinds de periode waarin UP opgericht werd is de KU Leuven van een katholiek bastion veranderd in een diverse universiteit waar kerkelijk betrokken studenten een kleine minderheid vormen. Die aandacht voor 'relatief onverschillige studenten' is gradueel overgegaan in een openheid voor studenten met alle levensbeschouwelijke achtergronden. UP richtte zich daarbij initieel op wat ze een "vraag naar het religieuze [die] latent aanwezig is" noemden.¹³ Vandaag spreken ze eerder over 'universele spirituele noden', en zien ze zichzelf als een plek waar ze vanuit de Rooms-Katholieke traditie ruimte vrijmaken voor mensen met allerlei achtergronden om met levensbeschouwing, solidariteit en gemeenschapsvorming bezig te zijn.

Initieel was UP gehuisvest in de Jan Stasstraat, in de gebouwen van Universitas, het studentenblad van HVKA. Toen Universitas in 1963 verhuisde, werd het gebouw deels een gemeenschapshuis voor studenten die met UP verbonden waren. UP zal later nog verschillende andere **gemeenschapshuizen** ter beschikking stellen.¹⁴

In 1985 komt er voor het eerst een huis waar internationale en lokale studenten samenwoonden. Die aandacht voor **internationale studenten** blijft. In de jaren 1980 organiseert UP ook een werkgroep en informatiepunt voor buitenlandse studenten met financiële problemen, en begint de parochie met een Engelstalig aanbod.¹⁵ Tot op vandaag blijft UP activiteiten organiseren die lokale en internationale studenten proberen samen te brengen.

¹² Cf. Deburchgraeve (2022).

¹³ Cf. *Ibid.*

¹⁴ Cf. Deburchgraeve (2022).

¹⁵ Cf. Deburchgraeve (2022).

Afbeelding 01 | Kantoren van UP - website

UP Vandaag

Vandaag is UP nog steeds zowel een rectorale dienst van de KU Leuven als een Rooms-Katholieke parochie. De werkingsmiddelen komen van de universiteit en van donaties die de parochie ontvangt. De **organisatie** stelt op het moment van het onderzoek 16 mensen tewerk, die instaan voor de verschillende deelwerkingen.¹⁶ Daarnaast is er ook een groep vrijwilligers actief, waar bij het schrijven van dit rapport geen cijfers over bestonden.¹⁷ Veel activiteiten zijn gericht op studenten, personeelsleden en alumni van de KU Leuven, maar ook buitenstaanders maken gebruik van het aanbod van de organisatie.¹⁸

De betaalde **werknemers** zijn niet allemaal Rooms-Katholieken of christenen, maar worden wel verwacht een zekere openheid te hebben naar de Rooms-Katholieke traditie en spiritualiteit in het algemeen:

¹⁶ Cf. *Contact*. (2024, februari 5). Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/over-up/upwieenwaar>.

¹⁷ Cf. Interview groep werknemers, interview werknemer 3, interview werknemer 5.

¹⁸ Cf. *Wie zijn we*. (2022, mei 11). Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/over-up/wie-zijn-we>; Interview groep werknemers, interview werknemer 3, observatie 1.

Senior Support

*“Ik denk (...) wel dat het belangrijk is dat je, zeker als personeelslid, die openheid daarnaartoe hebt. Dus dat je toch een openheid [toont] naar religie toe en ook naar christendom toe”
(interview werknemer 2)*

Op dit moment werken er twaalf vrouwen en vier mannen. Hun leeftijd varieert van pas afgestudeerd tot gepensioneerd.¹⁹ Twee werknemers zijn Jezuïet, de anderen zijn leken.²⁰ Ook de vrijwilligers zijn een diverse groep. In de weekendparochie gaat het vooral om ouderen, terwijl de vrijwilligers op de studentenparochie en de Engelstalige parochie jonger zijn.²¹ Sommige vrijwilligers zijn nog student, anderen zijn als student ‘blijven hangen’. Vrijwilligers komen vaak via de gemeenschapshuizen en het iCare platform (meer daarover hieronder).²²

UP presenteert zichzelf als een “open ruimte voor zingeving, gemeenschap en solidariteit”.²³ Dat doen ze gegrond in de Rooms-Katholieke traditie, maar met openheid voor andere levensbeschouwingen.²⁴ Personeelsleden stellen dat ze die drie componenten in alle activiteiten van de organisatie proberen te verweven, door mensen samen te brengen, aandacht te hebben voor zingeving en bezig te zijn met het tegemoetkomen aan maatschappelijke noden.²⁵

UP voorziet alle ‘klassieke’ parochieactiviteiten waaronder wekelijkse eucharistievieringen en sacramenten zoals het huwelijk en vormsel.²⁶ In hun parochieactiviteiten doen ze ook vaak inzamelingen voor ontwikkelingshulp en lokale organisaties.²⁷ UP zoekt actief hoe ze de parochie toegankelijker kan maken: een studentenviering tijdens de week, Engelstalige en Franstalige vieringen, een

¹⁹ Cf. *Contact*. (2024, februari 5). Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/over-up/upwieenwaar>; interview groep werknemers.

²⁰ Cf. Interview groep werknemers; *Contact*. (2024, februari 5). Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/over-up/upwieenwaar>; interview groep werknemers.

²¹ Cf. Interview groep werknemers. UP omvat zogenaamde ‘personele parochies’ – kerkgemeenschappen die niet bestaan uit inwoners van een bepaalde regio (zoals de meeste parochies die ‘territoriale’ parochies worden genoemd). maar uit een ‘categorie’ mensen (hier mensen verbonden aan de universiteit).

²² Cf. Interview groep werknemers, interview werknemer 2, interview werknemer 4.

²³ Cf. Homepage. (2024, februari 26). *Universitaire Parochie*. <https://www.kuleuven.be/up/universitaireparochie>.

²⁴ Cf. *Ibid.*

²⁵ Interview groep werknemers, interview werknemer 2, interview werknemer 3,

²⁶ Cf. *Universitaire Parochie 2022-2023: Wegwijs*. (2023).

²⁷ Cf. Interview werknemer 3, *Recente omhalingen*. (2024, februari 27). Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/vieringen/omhalingen/recente-omhalingen>

babysit tijdens de weekendviering, een online aanbod en INC-vieringen die proberen inclusief te zijn naar bepaalde minderheidsgroepen toe.²⁸

Daarnaast is er ook een **zingevingsaanbod** dat niet onmiddellijk aan de parochie gelinkt is. UP bracht bijvoorbeeld het concept 'Light a Candle' naar Leuven, waarbij mensen een kaarsje kunnen aansteken voor iets of iemand - een ritueel uit de Rooms-Katholieke traditie, maar gericht op een breder publiek.²⁹ De dienst heeft ook een aanbod pastorale zorg: de pastors hanteren een *open-deur-policy*, en mensen kunnen steeds bij hen op gesprek komen.³⁰ De pastors staan ook in voor het zingevingsaanbod dat specifiek gericht is op studenten. Zo staan ze tijdens de examens met een standje voor de bibliotheken om studenten een hart onder de riem te steken,³¹ en creëerden ze online content met hetzelfde doel.³² Het meest uitgebreide pastorale aanbod van UP is de rouwwerking. Er is zowel individuele begeleiding als een groepswerking rond verlies, en de kantoren van UP huisvesten een bibliotheek met materiaal over rouw.³³

UP zet via een deelwerking, het KU Leuven Lifestance Network (KULLN), ook in op **Interreligieuze dialoog**. Via KULLN komen vertegenwoordigers van verschillende levensbeschouwingen in Leuven maandelijks samen en organiseren gezamenlijke activiteiten³⁴. Dat gaat bijvoorbeeld om interlevensbeschouwelijke bijeenkomsten rond een bepaald thema of afwisselende meditatiesessies tijdens de lunchpauze.³⁵

KULLN en het diensthoofd zetten ook in op **beleidswerk**. Vanuit KULLN gaat dat vooral om kwesties rond religieuze diversiteit en om de noden en problemen van

²⁸ Cf. *Vieringen*. (2024, februari 19). [Universitaire Parochie].

<https://www.kuleuven.be/up/vieringen/vieringen>.

²⁹ Cf. interview groep werknemers, interview vrijwilliger 2.

³⁰ Cf. Interview groep werknemers, interview werknemer 3.

³¹ Cf. Interview werknemer 3, *Take a Break*. (2023, mei 31). Universitaire Parochie.

<https://www.kuleuven.be/up/activiteiten/oud/take-a-break2023>.

³² Cf. interview werknemer 2; *Keep UP the Spirit*. (2020, december 24). Universitaire Parochie.

<https://www.kuleuven.be/up/keep-up-the-spirit/kups>; *Van elkaar ... Voor elkaar*. (2024, februari 27).

Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/vanelkaarvoorelkaar/van-elkaar-voor-elkaar1>.

³³ Cf. interview groep werknemers; interview werknemer 3; *Rouwaanbod van UP*. (2023, november 27). Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/activiteiten/rouw/rouwaanbod>.

³⁴ Cf. interview werknemer 5; *KU Leuven Lifestance Network Admission Policy*. (2020). Universitaire Parochie.

³⁵ Cf. interview werknemer 5; *KU Leuven Lifestance Network*. (2023, mei 4). Universitaire Parochie.

<https://www.kuleuven.be/up/lifestance/eng>.

studenten met een religieuze achtergrond.³⁶ Het diensthoofd van UP zet dan weer in op het omgaan met zinvragen in de bredere universiteit³⁷.

UP heeft ook een aantal activiteiten die eerder **sensibiliserend** zijn en mensen aanmoedigen om zich in te zetten voor anderen. Dat gaat van blogposts tot een inleefreis in samenwerking met Broederlijk Delen.³⁸ Via het KULLN doet UP ook aan sensibilisering, vooral rond religieuze diversiteit en noden van diverse religieuze groepen.³⁹

Via de onthaaldagen die UP aan het begin van het academiejaar organiseert zet de parochie ook in op het vergemakkelijken van de **transitie naar hoger onderwijs** voor studenten, die soms met eenzaamheid gepaard gaat. Studenten die zich daarvoor inschrijven spenderen vrijblijvend een midweek samen en krijgen zo de kans om een eerste vriendenkring op te bouwen.⁴⁰

Voor studenten die het financieel moeilijk hebben, en niet op steun van de sociale dienst van KU Leuven kunnen rekenen, is er een **noodfonds** bij UP om hun huisvesting te verzekeren. Dat gebeurt meestal na doorverwijzing door de sociale dienst van de universiteit,⁴¹ en wordt door donaties en schenkingen aan de parochie gefinancierd.⁴²

De dienst beheert ook acht **gemeenschapshuizen**. Studenten wonen daar onder begeleiding samen in een kleine groep en zijn verplicht een vorm van engagement op te nemen. Ze kiezen in gesprek met één van de pastors uit een lijst aan mogelijke engagementen, of stellen zelf iets voor⁴³.

Ten slotte staat UP ook in voor de organisatie van het **vrijwilligersplatform** iCare. Dat is een platform waar UP studenten en werknemers van KU Leuven die interesse

³⁶ Cf. Interview werknemer 5.

³⁷ Cf. Interview werknemer 3.

³⁸ Cf. Interview groep werknemers, interview werknemer 2; *Keep UP the Spirit* (2020); *Van elkaar ... Voor elkaar* (2024)

³⁹ Cf. Interview werknemer 5.

⁴⁰ Cf. interview ; *UP Onthaaldagen*. (2024, februari 6). Universitaire Parochie. https://www.kuleuven.be/up/onthaaldagen/onthaaldagen_overzicht.

⁴¹ Cf. Interview werknemer 3.

⁴² Cf. Interview1, interview werknemer 3.

⁴³ Cf. *Een kot van UP?* (2024, februari 6). Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/gemeenschapshuizen/visie>; interview werknemer 1,2 en 4.

hebben om zich als vrijwilliger in te zetten matcht met projecten en organisaties. Studenten of werknemers melden zich aan en komen dan op gesprek bij één van de pastors, waar ze samen uit een lijst van projecten en organisaties een keuze maken.⁴⁴ Er zijn geen exacte cijfers, maar 2 werknemers die we interviewden schatten dat een 120-tal kandidaat-vrijwilligers zich aanmeldden, gespreid over een 50-tal projecten.⁴⁵

Senior Support

In dit rapport richten we ons op Senior Support, een deelwerking van UP. Senior Support bouwt voort op een idee van een oud-personeelslid dat “bij haar sollicitatie een idee [had] uitgeschreven waarbij **studenten werden ingezet in de ouderenzorg.**”⁴⁶ Een andere studentenpastor nam het idee over en werkte het uit. In september 2022 startte de eerste groep studenten.⁴⁷ Er waren vroeger al samenwerkingen geweest met woon-zorgcentrum Dijlehof, waar toen studenten hielpen rolstoelen poetsen. Die contacten maakte UP opnieuw warm voor dit project.⁴⁸ Via het diensthoofd van UP dat tegelijk ook diensthoofd is van de dienst Pastorale Zorg op het Universitair Ziekenhuis (UZ) Leuven legden ze daarnaast ook contact om in dat ziekenhuis activiteiten te organiseren.⁴⁹ In het woonzorgcentrum sluiten de studenten aan bij twee wekelijkse activiteiten: het handwerkcafé en de wandeling naar de Kruidentuin. Bij het UZ werken ze samen met de pastorale dienst van het ziekenhuis eigen activiteiten uit en kiezen ze zelf de frequentie en invulling daarvan.⁵⁰ In het academiejaar 2022-2023 kozen de studenten om een kerst- en paasconcert te organiseren.⁵¹

⁴⁴ Cf. Interview groep werknemers, interview vrijwilliger 1, interview werknemer 4.

⁴⁵ Cf. Interview werknemer 3, interview werknemer 4.

⁴⁶ Cf. Interview werknemer 4.

⁴⁷ Cf. Interview werknemer 4.

⁴⁸ Cf. informeel gesprek 20/4/23, interview werknemer 4.

⁴⁹ Cf. interview werknemer 4.

⁵⁰ Cf. interview vrijwilliger 2; interview werknemer 4; *Word vrijwilliger*. (2024, februari 22). iCare, <https://www.kuleuven.be/icare/word-vrijwilliger/word-vrijwilliger>.

⁵¹ Cf. Interview vrijwilliger 1, interview vrijwilliger 2, interview werknemer 4, observatie en informeel gesprek met personeelslid UZ Leuven 15/05/2023.

Vijf studenten **startten in september 2022**, een zesde kwam er in het tweede semester bij.⁵² Alle vrijwilligers zijn vrouwelijke studenten, drie uit Vlaanderen, één uit Wallonië en twee uit Nederland.⁵³ De vrijwilligers kwamen twee keer per semester samen met de pastors en vergaderden daarnaast onder elkaar over de activiteiten in het UZ.⁵⁴ De bedoeling van de vergaderingen met de pastors was ook om daar gespreksmogelijkheden te voorzien rond de zinvragen die de confrontatie met ziekte en levenseinde kan oproepen.⁵⁵ Verder communiceerden de studenten via een chatgroep over wie wanneer naar activiteiten kwam en om praktische zaken te regelen.⁵⁶ Studenten kregen een korte gesprekstraining van een pastor van het UZ na het eerste semester. Die training kwam er naar aanleiding van een incident waarbij een student niet goed wist hoe te reageren op een opmerking waarbij iemand alludeerde op het verlangen naar euthanasie. Ze was niet zeker hoe ze zich daar vanuit haar levensbeschouwelijke achtergrond tegenover moest verhouden.⁵⁷

We kozen ervoor om ons onderzoek **op deze deelwerking toe te spitsen** omwille van twee redenen. Ten eerste komen verschillende typerende kenmerken van UP samen in dit project. Zinzorg, sensibilisering, sociaal engagement spelen allemaal een rol in Senior Support en zijn rode draden doorheen het aanbod van UP. Ook houdt de manier waarop vrijwilligers bij het project terechtkomen verband met het iCare platform en de gemeenschapshuizen, twee opvallende aspecten van de werking van de organisatie. Eén vrijwilliger kwam bij het initiatief terecht via de gemeenschapshuizen en de andere vijf via het iCare-platform. Ten tweede is Senior Support een nieuw project, wat ons de mogelijkheid geeft om te zien hoe het zich ontwikkelt en hoe ideeën en praktijken zich ontvouwen. Dat betekent natuurlijk ook dat het mogelijk is dat sinds het schrijven van dit rapport een aantal dingen veranderd zijn binnen Senior Support en dat niet alle bevindingen gelden voor het project zoals het zich verder ontwikkelt.

⁵² Cf. Informeel gesprek werknemer 15/05/2023, interview werknemer 5.

⁵³ Cf. Informele gesprekken met vrijwilligers 20/4/23 en 15/05/2023, interview vrijwilliger 1, interview vrijwilliger 2, interview werknemer 4.

⁵⁴ Cf. Interview vrijwilliger 1, interview vrijwilliger 2.

⁵⁵ Cf. Interview werknemer 3, interview werknemer 4.

⁵⁶ Cf. Interview vrijwilliger 1.

⁵⁷ Cf. Interview vrijwilliger 2, interview werknemer 4.

Analyse

In het analytisch luik van dit rapport gaan we dieper in op twee thema's die meer inzicht verschaffen in de manier waarop solidariteit en levensbeschouwing interageren binnen Senior Support. Door meer achtergrond te verschaffen over de levensbeschouwelijke achtergrond van UP en een aantal opvallende kenmerken van discours en praktijken rond solidariteit te belichten verdiepen we het begrip van de casus.

Levensbeschouwelijke achtergrond

Afbeelding 02 | Kapel van studentenresidentie Leo XIII, waar de studentenparochie samenkomt - van sociale media UP

De rol van religie en levensbeschouwing in Senior Support kan op het eerste zicht verwarrend lijken. Een aantal elementen verwijzen sterk naar de Rooms-Katholieke achtergrond van het project: de twee partners van het project hebben bijvoorbeeld dezelfde levensbeschouwelijke achtergrond, de studenten organiseerden activiteiten in het UZ naar aanleiding van christelijke feestdagen en het project

wordt geleid door pastors van UP. Tegelijk identificeren de meeste vrijwilligers zich niet als gelovig en wordt tijdens de activiteiten die we bijwoonden niet of heel weinig over religie gesproken.

Om dit beter te begrijpen, geven we eerst wat meer achtergrond over UP. De Universitaire Parochie is, zoals we hierboven vermeldden, tegelijk een officiële parochie van de Rooms-Katholieke Kerk en een rectorale dienst met een aanbod voor studenten en personeel van KU Leuven. De **doelgroep** van UP bestaat daardoor uit zowel kerkbetrokken Rooms-Katholieken als mensen met andere levensbeschouwelijke achtergronden. Bij de mensen die UP bereikt met haar activiteiten leven dan ook soms tegenstrijdige verwachtingen over de rol die de levensbeschouwelijke achtergrond van UP moet spelen.

Als deel van het veldwerk woonden we één van de middagen bij waarop UP een gratis soepmaaltijd aanbiedt in de woonkamer van het kantoor. De studenten die we op *soUP* spraken kwamen er voor een groot deel via de gemeenschapshuizen terecht. We ontmoetten er een student die op een gemeenschapshuis van UP woont en geïnteresseerd is in Noorse mythologie. Hij voelt zich niet echt aangetrokken tot wat hij de “onpersoonlijke christelijke God” noemt maar kan zich wel in de waarden van UP vinden, die volgens hem vooral om barmhartigheid en solidariteit draaien. Ook apprecieert hij dat er bij UP openheid is om te spreken over dingen die “niet te bewijzen zijn maar wel belangrijk voor ons.” Een andere deelnemer aan *soUP* was niet echt geïnteresseerd in religie, maar apprecieert wel dat UP een “open parochie [is] (...) waar engagement centraal staat”. Andere studenten van de gemeenschapshuizen vinden net dat de Rooms-Katholieke achtergrond van UP sterker op de voorgrond moet komen:

“Ja, ik ben katholiek, maar UP... ja oké. We zijn wel christelijk geïnspireerd, maar we doen bijvoorbeeld geen gebeden ofzo. Dus ja er is, allee ze onderdrukken dat een beetje dat aspect katholiek. Ze zijn meer zo van, ja allée, heel veel over fundamentele waarden, en religie misschien een beetje in het algemeen (...) ik ben echt blij dat ik hier gekomen ben en ik heb echt leuke gesprekken gehad met mensen die niet gelovig zijn enzo. Maar ja het heeft me een beetje toch gemist.” (interview vrijwilliger 2)

“Volgens Pieter zou het goed zijn om op cruciale momenten tijdens het jaar (...) een viering te verplichten voor studenten die in een UP gemeenschapshuis wonen (...) uiteindelijk moet het doel zijn om studenten een positieve kennismaking met geloof aan te bieden.” (interview in publicatie van UP).⁵⁸

UP probeert met haar aanbod aan de verwachtingen van beide groepen te voldoen.⁵⁹ Dat UP die spanning opzoekt komt voort uit een theologische zoektocht naar de rol van de parochie en bij uitbreiding de **Kerk in een veranderende samenleving**. Zoals hierboven vermeld staat UP voor een theologische benadering die contact opzoekt met evoluties in de bredere samenleving. Die benadering is gebaseerd op een aantal kernideeën. Zo is er het ‘lezen van de tekenen van de tijd’, wat betekent dat UP op zoek gaat naar waar ze in de confrontatie van de Rooms-Katholieke traditie met maatschappelijke ontwikkelingen en gebeurtenissen indicaties kunnen zien van hoe de Bijbelse visie van een ‘Rijk Gods’ vorm kan krijgen. Dat zien ze als een realiteit in het hiernamaals, maar ook iets waar christenen hier en nu aan moeten werken⁶⁰. Ook het idee dat God zich toont in de ontmoeting met de ‘ander’ lijkt belangrijk. Op basis van een aantal Bijbelpassages stelt een voormalig diensthoofd bijvoorbeeld dat “vreemden ontvangen (...) God ontvangen” is.⁶¹ Daarnaast zien mensen in en rond UP het contact met andere levensbeschouwingen als verrijkend, en iets wat hen doet groeien in het eigen geloof.⁶²

Experimentele ruimte

Verder bouwend op deze ideeën ziet UP zichzelf als een **“experimentele ruimte”**.⁶³ Doorheen de tijd hebben ze op verschillende vlakken geprobeerd om

⁵⁸ Cf., Haers, J., Steegen, M., & Van Asselbergh, C. (Red.). (2023). Interview met Pieter, Juliette en Marie-Eliane. In *De Parochie als spiritueel labo: Zestig jaar Universitaire Parochie, KU Leuven* (Vol. 29, pp. 72-75). Halewijn.

⁵⁹ Cf. Interview groep werknemers, interview werknemer 3.

⁶⁰ Cf. Haers, J., Steegen, M., & Van Asselbergh, C. (2023). Inleiding. In J. Haers, M. Steegen, & C. Van Asselbergh (Red.), *De Parochie als spiritueel labo: Zestig jaar Universitaire Parochie, KU Leuven* (Vol. 29, pp. 10-12). Halewijn.

⁶¹ Cf. *Idem*.

⁶² Cf. Haers, J., Steegen, M., & Van Asselbergh, C. (2023). Interview met Maryana Hnyp. In *De Parochie als spiritueel labo: Zestig jaar Universitaire Parochie, KU Leuven* (Vol. 29, pp. 27-30). Halewijn.

⁶³ Cf. interview werknemer 3.

als pioniers in de katholieke traditie op te treden.⁶⁴ Dat 'pionierswerk' heeft vaak te maken met hoe de Kerk omgaat met maatschappelijke en binnenkerkelijke evoluties. Zo experimenteert UP bijvoorbeeld met de rol van leken en vrouwen in de parochie. UP communiceert open met de bisschop over die experimenten:

“Vooruitkijken naar, uhm, welke situaties dienen zich aan. Hoe kunnen we daar mee omgaan? Maar ook wel altijd heel transparant hé. Bonny, bisschop Johan Bonny van Antwerpen is de bisschopreferent voor hogescholen- en universitair pastoraat. Dat is eigenlijk [onze] kerkelijke baas. [we hebben] er twee. Uhm, dus met hem overleggen we ook heel open. En hij volgt dat heel erg op en ondersteunt dat proces ook mee om te zien van: ‘hoe kan zo iets groeien’. Want ja, ook zij moeten leken aanstellen in hun parochies. Daar is dat wel nog altijd formeel onder verantwoordelijkheid van een priester.” (interview werknemer 3)

Ook **op vlak van maatschappelijk engagement** is dit het geval. Over de geschiedenis van de organisatie schrijft UP bijvoorbeeld dat “maatschappelijke betrokkenheid (...) naargelang de tijdsgeschiedenis van het moment” steeds een rode draad is geweest.⁶⁵ In de jaren 1970 zocht de parochie zo bijvoorbeeld aansluiting bij linkse politieke tendensen en bij een maatschappijkritiek op kapitalisme en westers imperialisme gegrond in christelijke bronnen.⁶⁶ Vandaag lijkt de focus verlegd naar twee andere domeinen: diversiteit en welzijn. We geven twee voorbeelden om dit te illustreren.

Van kapitalisme afbreken naar actief samenleven in diversiteit

Ten eerste is er de verschuiving in hoe UP over de gemeenschapshuizen communiceert. Waar de parochie in de jaren 1970 sprak van “het kapitalisme afbreken door gezellig samen te wonen”,⁶⁷ gaat het vandaag vooral over het welzijn van studenten en actief samenleven in diversiteit. De website vat de werking samen als “een project waarin de kwaliteit van jouw studententijd centraal staat” en “actief

⁶⁴ Cf. Interview werknemer 3.

⁶⁵ Cf. Haers, J., Steegen, M., & Van Asselbergh, C. (2023). Inleiding. In J. Haers, M. Steegen, & C. Van Asselbergh (Red.), *De Parochie als spiritueel labo: Zestig jaar Universitaire Parochie, KU Leuven* (Vol. 29, pp. 10-12). Halewijn.

⁶⁶ Cf. Vuylsteke, T. (2003, november 6). 40 jaar UP. *nieuws.kuleuven.be*.

https://nieuws.kuleuven.be/nl/2012_en_vroeger/0304/04/40-jaar-up.

⁶⁷ Cf. Deburchgraeve 2022.

samenleven met je kotgenoten in de gezelligheid van een huiselijke omgeving.”⁶⁸ Ook pastors die we spraken hebben het over “een tweede thuis (...) creëren voor studenten, en ook dat de overgang van het middelbaar naar de unief misschien een beetje verzacht kan worden (...) door een (...) plek aan te bieden waar toch nog meer verbinding is.”⁶⁹ De focus op diversiteit zien we in de nadruk die pastors leggen op belang van contact tussen lokale en internationale studenten. Ze waken er bijvoorbeeld over dat lokale studenten niet te veel Nederlands praten zodat de internationale studenten zich niet uitgesloten zouden voelen.⁷⁰

Van pastorale zorg naar spiritueel welzijn

Een tweede voorbeeld is hoe UP het **pastoraal** werk van de parochie vormgeeft. Zoals wel meer gebeurt in westerse samenlevingen, richten Rooms-Katholieke instellingen zich voor hun aanbod niet enkel op Katholieken. UP stelt zich voor als een organisatie die geworteld is in de Rooms-Katholieke traditie en van daaruit probeert mensen met alle levensbeschouwelijke achtergronden te bereiken.⁷¹ Concreet is er een team van pastors die Rooms-Katholiek zijn, of toch een zekere vertrouwdheid met die traditie hebben, die activiteiten organiseren voor een doelgroep waarvan velen zich niet met die traditie identificeren. Dat doen ze deels uit noodzaak. De groep studenten en personeelsleden die zich als kerkelijk identificeren is immers een kleine minderheid geworden.⁷²

“We verwachten niet dat studenten die zich hier aanmelden een christelijke achtergrond hebben. anders zouden we denk ik heel snel uitgepraat zijn.” (interview werknemer 3)

De katholieke traditie stellen ze in die context voor als een bron van expertise in het zorgen voor spirituele noden, vanuit het idee dat er universele noden zijn die iedereen ervaart op vlak van zingeving:

⁶⁸ Cf. Cf. *Een kot van UP?* (2024, februari 6). Universitaire Parochie. <https://www.kuleuven.be/up/gemeenschapshuizen/visie>.

⁶⁹ Cf. Interview werknemer 2.

⁷⁰ Cf. Interview werknemer 2.

⁷¹ Cf. Interview werknemer 2.

⁷² Cf. Interview werknemer 3, Bouwens, J., & Pollefeyt, D. (2023). Zeven levensbeschouwelijke subgroepen onder studenten hoger onderwijs. In J. Haers, M. Steegen, & C. Van Asselbergh (Red.), *De Parochie als spiritueel labo: Zestig jaar Universitaire Parochie, KU Leuven* (Vol. 29, pp. 76-94). Halewijn.

Senior Support

“Nee, maar die spirituele nood is generatief of generisch, of hoe moet je dat zeggen. Die is, uhm, elke mens ervaart die. (...) En het is ook vanuit die expertise, denk ik, dat wij mensen kunnen ook begeleiden (...) met zinsvragen.” (interview werknemer 3)

“En dat het voor ons voornamelijk belangrijk is dat, ja, toch die aandacht voor zingeving er is. Omdat (...) UP een beetje vertrekt vanuit de notie dat dat een integraal deel van de mens is eigenlijk, die ruimte voor zingeving, en dat daar eigenlijk toch aandacht moet blijven aan besteed worden, of toch de studenten die daarnaar op zoek zijn daarmee kunnen verder helpen om eigenlijk een beetje uit te klaren wat voor hen belangrijk is. (...) we denken niet dat de mensen, of de studenten die bij UP komen, christelijk moeten zijn.” (interview werknemer 2)

De pastors zijn dan eerstelijnswerkers, die wanneer hun expertise ontoereikend is doorverwijzen naar een priester die in dienst is bij UP⁷³ of externen met andere levensbeschouwelijke achtergronden⁷⁴. UP laat in theorie een opening om professionals met andere achtergronden aan te werven, maar dat gebeurt voorlopig niet. Vooral kandidaten met het juiste profiel vinden halen ze aan als drempel:

“Ik denk dat dat eerder een beleidsvraag [is], denk ik. Die ze dan ook in de Naamsestraat, zeg maar een keer moeten stellen. Ik hoop dat altijd, dat we toch op den duur,... (...) Opleidingsniveau is heel belangrijk hé. Dus er zijn, als we echt willen naar een, iemand, bijvoorbeeld een moslim consulent of een vrijzinnig consulent. Dan, er zijn vrijzinnigen nu ook gestart met een opleiding vorig jaar. Dus daar hoop ik dan dat er daar ook wel wat stagiairs kunnen komen en zo. Vaak zijn daar toch al vragen over (...) nu stellen mensen [vanuit andere levensbeschouwingen] zich soms zo kandidaat. Maar dan is dat zo met heel vrome overtuiging en is er heel weinig vooropleiding. En dat is dan hier niet de geschikte ruimte.” (Interview werknemer 3)

Om het gebruik van middelen van de universiteit voor dit soort pastorale zorg te verantwoorden zoekt UP aansluiting bij de groeiende aandacht voor psychisch **welzijn**. Door pastorale zorg als complementair aan psychische zorg voor te stellen,

⁷³ Cf. interview werknemer 2.

⁷⁴ Cf. email werknemer 3.

probeert UP zo een nieuwe rol voor de parochie te zoeken in een veranderende samenleving⁷⁵ en ook een plek te claimen aan de universiteit voor de werking:

“Aanvullend op mentaal welzijn, wat denk ik in de universiteit vandaag terecht heel veel aandacht krijgt, denk ik dat wij de dienst zijn om dan ook het spiritueel welzijn op de kaart te zetten.” (interview werknemer 3)

Ook **in Senior Support** zit dat idee vervat. Waar het iCare platform voordien eerder als bemiddelaar tussen organisaties en vrijwilligers functioneerde, is het in Senior Support de bedoeling dat UP terug een grotere rol speelt in het vrijwilligersgebeuren, door onder meer de spirituele begeleiding van de vrijwilligers, gericht op de levensbeschouwelijke dimensie van vrijwilligerswerk en de confrontatie met ouderdom en levenseinde:

“In het verleden is daar heel veel uitbesteed geweest. [toen] waren wij eigenlijk echt wel alleen een dispatch center hé (...) terwijl we nu met dat Senior Support eigenlijk toch wel een aantal dingen terug hier willen brengen en ook meer die begeleiding van dat zinproces willen opnemen (...) ik denk dat daar ons expertise domein ook ligt. Om echt rond die zinvragen te werken. En, uhm daarbij ook wel (..) aan te brengen van: dat groeiproces van de studenten is belangrijk. Niet alleen het vrijwilligerswerk dat ze doen maar ook het groeiproces. Daar willen we ook wel aandacht voor vragen dat dat [het groeiproces van de student] ook binnen de universiteit [een] plek krijgt.” (interview werknemer 3)

“Er is bijvoorbeeld ook KU Leuven Engage, dat ook nogal focust op vrijwilligerswerk, en hoe studenten meer betrokken maken bij de maatschappij of zo. Maar dat wij ook nog altijd ruimte voor dat levensbeschouwelijke willen blijven behouden eigenlijk.” (interview werknemer 2)

Op die manier maakt UP het mogelijk voor vrijwilligers om het zingevende aspect van vrijwilligerswerk uiting te geven en zonder schroom te beleven, waar we zien dat daar in andere organisaties soms geen ruimte voor is en levensbeschouwing weggedrukt wordt naar de privésfeer⁷⁶. In de praktijk bleek het inlassen van vaste momenten voor gesprekken hierover niet goed te werken. De nood om over

⁷⁵ Cf. Interview werknemer 3, Verscuren, A. (2023). ‘Het gaat hier ook over het leven!’ Rouwzorg binnen UP. In J. Haers, M. Steegen, & C. Van Asselbergh (Red.), *De Parochie als spiritueel labo: Zestig jaar Universitaire Parochie, KU Leuven* (Vol. 29, pp. 76-94). Halewijn.

⁷⁶ Cf. bijvoorbeeld interview met coördinator middenveldsorganisatie, 11 oktober 2022.

Senior Support

ervaringen te spreken op het niveau van zingeving kwam eerder naar boven naar aanleiding van concrete gebeurtenissen:

“Ik verwachtte dat dat misschien ook wel indruk kon maken als je in gesprek ging met die mensen, en voor sommige studenten is dat ook effectief wel gebeurd (...) [een student zei:] iemand sprak mij daar opeens aan van “als het zo doorgaat, vraag ik euthanasie” en dat zij dan ook wel zei van: “Ik wist zelf niet heel goed hoe dat ik daarop kon reageren, of hoe dat dat ook binnenkwam bij mijn eigen waarden hoe dat ik dat ook kon plaatsen, om daar op een waardige manier te reageren”, dus daar hebben we dan wel het gesprek ook over kunnen voeren.”
(interview werknemer 4)

“Doordat het zo’n kleine groep is, en dat is wel naar volgend jaar toe iets dat we ander gaan doen, is het eigenlijk mogelijk om dat meer ad hoc te plannen, nu waren dat vastgelegde momenten bij het begin van het jaar (...) Ik denk niet dat dat massaal veel gaat gebeuren, maar ik heb wel heel hard gehoord van de studenten dat ze het wel heel waardevol vonden dat het er was op de momenten dat het nodig was, al is dat dan misschien maar één of twee keer in het jaar gebeurd, maar dat het op die momenten dan wel echt een belangrijk iets was dat ze ergens terecht konden en dan ook wat handvaten mee kregen om het de volgende keer, ja, zich sterker daarin te voelen.” (interview werknemer 4)

Niet alle studenten voelen ook echt die nood, of staan open voor gesprekken over zingeving:

“Ik kan best het nut inzien van af en toe reflecteren, en er zullen ook wel richtlijnen zijn binnen het geloof waar dat elke persoon iets aan kan hebben, maar ik heb dan niet de behoefte om vrijwilligerswerk te doen waarbij dat ik verplicht word om ook te reflecteren op de religieuze waarde ervan. Omdat ik dan daar niet mijn tijd aan wil besteden, omdat ik er wel eens over na heb gedacht, maar voor mij andere prioriteiten zijn op dat moment, en dan wil ik niet zeg maar het gevoel hebben dat ik verplicht word om...” (interview vrijwilliger 1)

Solidariteit in Senior Support

Afbeelding 03 | Handwerkcafé - van sociale media WZC Dijlehof

In UP gebruiken mensen de term ‘solidariteit’ expliciet, veel meer dan andere termen als caritas of diaconie die in de Rooms-Katholieke traditie gangbaar zijn. Mogelijk kunnen we de voorkeur voor die term terug leiden naar de affiniteit voor de bevrijdingstheologie in UP – de bevrijdingstheologen speelden een belangrijke rol in het populair worden van deze term in het Rooms-Katholiek denken⁷⁷. Solidariteit is één van de drie kerntaken die centraal staan in hoe de parochie zich presenteert.⁷⁸ Wat die solidariteit precies inhoudt is niet altijd zo duidelijk. Een van de geïnterviewden zegt dat daar verschillende **verwachtingen** rond leven in en rond UP. Sommigen verwachten dat UP zich engageert in ‘activistische’ solidariteit, sommigen verwachten engagement in ontwikkelingssamenwerking, anderen in concrete ondersteuning op vlak van noden in de stad. Op het moment van het onderzoek zijn de discussies nog gaande over welke vormen van solidariteit de taak zijn van UP. De parochie is nu (in meer of mindere mate) in al die drie vormen van solidariteit actief, maar als deel van een breder proces van herstructurering en

⁷⁷ Cf. Stjernø, S. (2005). Religion: Solidarity in Catholicism and Protestantism. In *Solidarity in Europe* (pp. 60-90). <https://doi.org/10.1017/CBO9780511490378.004>

⁷⁸ Cf. Homepage. (2024, februari 26). *Universitaire Parochie*. <https://www.kuleuven.be/up/universitaireparochie>.

Senior Support

'rebranding' van de organisatie staat ter discussie of ze een aantal daarvan moeten schrappen.⁷⁹

Senior Support is één van de deelwerkingen die medewerkers van UP onder de noemer 'solidariteit' plaatsten in de verkennende gesprekken die we voerden.⁸⁰ In wat volgt bespreken we een aantal kenmerken van hoe mensen in deze casus over solidariteit spreken en hoe ze solidariteit er in de praktijk brengen. Daarbij halen we telkens aan wat dat kan betekenen voor hoe we over solidariteit nadenken.

Aanvullend

Ten eerste stellen de geïnterviewden de activiteiten van de vrijwilligers voor als aanvullend op de werking van de instellingen waarin ze vanuit Senior Support engagement opnemen. Het engagement is relatief vrijblijvend en de vrijwilligers hebben ruimte om in gesprek met de partners zelf vorm te geven aan hoe ze dit invullen. Hun inzet zien ze niet als cruciaal voor de dienstverlening, maar brengt volgens hen wel iets extra binnen. Ten eerste zien ze hun bijdrage als ontlastend voor het personeel van de instellingen:

*"ik denk dat het ook, zeker in het woonzorgcentrum een ontlasting is voor het personeel."
(Interview werknemer 4)*

De mensen die we interviewden vinden echter ook dat de vrijwilligers iets bijdragen dat niet of te weinig aanwezig is in voorzieningen voor ouderenzorg. Ze halen drie dingen aan: 'warmte', afwisseling en contact met jongeren.

"ik denk dat het voor veel van de oude mensen, opnieuw vooral in het woonzorgcentrum denk ik, een heel waardevol contact is, wel met... om eens met iemand jong te praten die een heel andere dynamiek binnenbrengt." (interview werknemer 4)

Dat gaat volgens hen niet om iets dat significante veranderingen binnenbrengt in de instellingen, maar wel tijdelijk bijdraagt aan het welbevinden van de bewoners:

"dat ze dingen kunnen doen die ze anders niet zouden kunnen doen, of dat ze een praatje hebben, dat ze dus niet zo eenzaam zijn." (interview vrijwilliger 1)

⁷⁹ Cf. Interview werknemer 3.

⁸⁰ Cf. Interview groep werknemers.

“Het zal niet hun heel mens-, niet hun hele wereldvisie veranderen, of hun mensbeeld, maar ik denk wel dat je toch tenminste op dat moment wel wat betekent voor hun humeur.” (interview vrijwilliger 1)

Uitdagend

Deelnemers stellen solidariteit hier voor als individuele inzet die iets belangrijks toevoegt aan de werking en de dienstverlening van de instellingen. Wanneer we in de interviews vroegen naar wat vrijwilligers vonden van het feit dat ouderenzorg zo georganiseerd is dat ouderen vaak weinig contact hebben met mensen buiten de instellingen waarin ze verblijven (en al zeker met jongeren), gingen ze niet echt in op de structurele aspecten hiervan. Toch kunnen we in Senior Support ook een project zien dat (bewust dan wel onbewust) maatschappelijke structuren in vraag stelt. Ziekenbezoeken kennen een lange geschiedenis in de Rooms-Katholieke traditie, die voortbouwt op een Bijbels gebod.⁸¹ Door een groep jongeren binnen te brengen die geen enkele band hebben met de ouderen in de instellingen, dagen ze impliciet de segregatie van ouderen in woonzorgcentra en andere voorzieningen uit. Mogelijk zien we hier een domein waar het levensbeschouwelijke perspectief van UP een politiserend potentieel in zich draagt.

In de interviews zelf komt die politiserende rol eerder naar voor in het sensibiliseren van studenten rond bepaalde problematieken en het motiveren tot engagement:

“Studenten bewuster maken van wat er aan de hand is in de maatschappij of zo, dat kan misschien ook te maken hebben met solidariteit.” (interview werknemer 2)

“om ogen te openen over de noden van andere mensen, en er iets concreets aan doen.” (interview vrijwilliger 2)

Onrechtstreeks zien we in een interview met één van de vrijwilligers wel een element dat met dit ‘uitdagende’ karakter van solidariteit in Senior Support te maken kan hebben: ze heeft het over de noodzaak om **uit je comfortzone te treden** als een aspect van solidariteit:

81

Senior Support

“het is wel een mooie (...) uitdaging om toch uit je eigen comfortzone te gaan om inderdaad ook met de mensen daarover te kunnen praten, en naar ze te luisteren waar dat [ze] kennelijk dan toch behoefte aan hebben. Dus dat je hen een beetje helpt, ook al vind je dat zelf misschien een beetje lastig.” (interview vrijwilliger 1)

“als je iets meemaakt wat heftig is en je zou dat delen, dan denk ik dat heel veel mensen [reageren] van: “Oei, dat is heftig,” of voor de rest niet een gesprek durven aangaan, [om]dat ze niet weten hoe het moet. En bij ouderen gebeurt dat gewoon nou eenmaal veel meer, dat ze met dat soort thema’s geconfronteerd worden, dus ik denk wel dat dat, dat mensen gewoon niet zo goed weten hoe daarmee om te gaan.” (interview vrijwilliger 1)

Hier zien we een zeker bewustzijn van het feit dat wat in Senior Support gebeurt breekt met de normale gang van zaken, maar zonder echt de stap te maken naar het in vraag stellen van de maatschappelijke structuren hierachter.

Eenrichtingsverkeer?

Het aanvullende karakter van het project komt ook naar voor in de invulling van het vrijwilligerswerk. Vrijwilligers kiezen zelf welke activiteiten ze bijwonen en bij het UZ beslissen ze - in samenspraak met de ziekenhuispastors - de inhoud en timing van de activiteiten.

“We hebben (...) pas halverwege het eerste semester een Messenger groep gestart waarbij we dan contact konden hebben om bijvoorbeeld te coördineren rond het optreden, want dat is dus wel ons hele eigen initiatief, wat we ook zelf coördineren. Dus soms vragen we in die groep of mensen komen, maar wat je heel vaak hoort, is: “ik kan niet, ik heb les,” of dat ze soms niet reageren ofzo.” (Interview vrijwilliger 1)

“Meestal zijn er maar 1-2 studenten, voor de wandelingen soms meer. Dat maakt niet uit zegt ze [de medewerkster van het woonzorgcentrum], ook zonder studenten kunnen ze schilderen en breien, maar ze brengen wel een andere sfeer binnen en andere dingen om over te praten.” (Interview vrijwilliger 2)

Solidariteit is hier in grote mate gebaseerd op wat de vrijwilliger wil en kan. Het vertrekt niet vanuit een plicht die ze vervullen of een recht waaraan ze voldoen, maar vanuit de voorkeuren van vrijwilligers zelf. Dat maakt dat vrijwilligerswerk haalbaar en aangenaam blijft voor de studenten en zorgt voor creativiteit in de invulling van

het project. Het betekent echter ook dat wanneer er noden zijn waar vrijwilligers niets willen of kunnen rond doen, die vanuit Senior Support niet zullen ingelost worden. In de beleving van de vrijwilligers is er een duidelijke **hiërarchie**: zij zijn de ‘gevers’ die interpreteren wat nodig is en beslissen zelf wat ze daaraan willen doen. Dat is ook duidelijk in de manier waarop de vrijwilligers binnen het project keuzes maken. Ze baseren zich vooral op wat zij nuttig vinden:

“maar het hangt dus bij mij dan ook weer lichtelijk af van of ze gaan breien of niet. Want dan denk ik wel, ja als ze gaan breien en ik moet voor een examen leren en ik niet kan breien, en ik dan de hele tijd mensen moeten lastigvallen van: “doe ik het goed?” of daar gewoon zou moeten zitten, dan vind ik dat net iets minder nuttig, (...) Maar was het de wandeling, dan zou ik denk ik wel meegaan, want iedereen heeft ook wel af en toe pauze nodig bij de blok en dan, ja. Dus breien is ook heel leuk, maar daar kan ik toch iets minder betekenen, dus dan zou ik liever een wandeling doen” (Interview vrijwilliger 1)

“Maar ik ga misschien de wandeling blijven doen ofzo, dat vond ik echt het, eigenlijk het leukste. Allee soms hadden we handwerkcafé, dus we brei- breidden? Ja, dus dat is, het is grappig, maar de oudere dames spreken al met elkaar en zo, terwijl de wandeling, als we niet komen, dan zijn dat mensen die niet op de wandeling kunnen gaan. Omdat er niemand is die hun stoel kan, hun rolstoel kan duwen.” (interview vrijwilliger 2)

Ondanks het doel om “verbinding over de generaties heen”⁸² te maken, is solidariteit hier vooral eenrichtingsverkeer. De vrijwilligers kiezen hun activiteiten uit op basis van wat zij als nuttig ervaren. Het perspectief van de ouderen zelf lijkt afwezig. De citaten over breien zijn daar een goed voorbeeld van: de studenten vinden het niet nuttig omdat zij dit niet goed kunnen. Ze verkennen bijvoorbeeld niet de optie om te leren breien van de ouderen, wat een meer wederkerige relatie zou creëren. Ook in onze observaties zien we die benadering terugkomen: in het paasconcert bij het UZ bijvoorbeeld komen de ouderen luisteren naar de studenten die een optreden hebben voorbereid en gaan daarna terug naar de afdeling. Er is weinig interactie tussen studenten en ouderen, behalve tijdens het ophalen en terugbrengen van de patiënten naar hun kamers.

⁸² Cf. *Senior Support*. (2024, januari 19). [iCare]. <https://www.kuleuven.be/icare/word-vrijwilliger/ouderen/seniorsupport>.

Volgens de studenten was het ook moeilijk om een duurzame band op te bouwen met de ouderen. Dat heeft volgens hen met een aantal dingen te maken:

“Met één vrouw, ja. Ja dus één keer heb ik haar stoel geduwd, met een andere vrijwilliger. En dus nu, telkens als zij ons ziet, is ze superblij, en ze wil met ons naar de restaurant (...) maar enkel met die vrouw eigenlijk. De anderen, allée ik ben blij om hen te zien, maar ik denk niet dat ze me altijd herkennen. En ze zijn ook met veel, allée ja met veel oudere mensen.” (Interview vrijwilliger 2)

“Daar voel je je ook wel een beetje schuldig om, omdat als je nu dat één jaar doet, want dit is mijn masterjaar nu, dan ben ik klaar, dan denk je toch wel: “Ja, de mensen die nu daar blijven die zien jou zo meteen niet meer.” Dus ik vind het wel lastig dat je dan een band opbouwt, om vervolgens te zeggen: “Nou, voilà doe, dat was het.” Maar, ik ben toch wel blij dat ik op die tijd iets heb kunnen betekenen.” (Interview vrijwilliger 1)

Postseculiere toenadering

De dynamiek waarbij UP via solidariteit toenadering opzoekt met ethische kaders buiten de eigen levensbeschouwing (in dit geval ontwikkelingen in het denken rond diversiteit en welzijn, zoals we hierboven in het luik rond religie en levensbeschouwing bespraken) is ook vanuit **postseculier perspectief**⁸³ interessant. We leren hier meer over hoe concrete gevallen van toenadering tussen mensen met verschillende levensbeschouwelijke achtergronden zich kunnen vormen binnen solidariteitsinitiatieven. Vaak vindt toenadering tussen religieuze en niet- of anders-religieuze perspectieven plaats in gedeelde initiatieven of platformen, of wanneer religieuze groepen bijvoorbeeld binnen subsidiereglementen gaan werken. Hier vindt die toenadering plaats op initiatief van en binnen een RLS. Daardoor liggen de machtsverhoudingen ook anders dan in andere contexten. Hier is het UP die de grenzen afbakt waarbinnen ze toenadering zoeken met andere perspectieven. Het feit dat UP die toenadering opzoekt is opnieuw deels gemotiveerd door praktische overwegingen:

⁸³ Postseculier' kan verschillende betekenissen hebben. We gebruiken de term hier als een perspectief van waaruit we naar de realiteit kijken: we zoeken naar waar religieuze en anders- of niet-religieuze perspectieven toenadering zoeken met elkaar. Daarin kijken we naar hoe die elkaar verrijken, maar ook naar hoe met onvermijdelijke spanningen wordt omgegaan.

“Ik denk dat dat vertrekt vanuit bepaalde gastvrijheid naar andere levensbeschouwingen, andere culturen. En ook, de realiteit denk ik, dat veel studenten eigenlijk totaal niet meer daarmee bezig zijn, of niet christelijk zijn, of enkel in ja cultureel christelijk zijn. En dat het voor ons voornamelijk belangrijk is dat, ja, toch die aandacht voor zingeving er is.” (interview werknemer 2)

Ook de theologische achtergrond van de organisatie, die we hierboven schetsten, speelt hierin echter een rol. Langs de kant van de vrijwilligers met een andere levensbeschouwelijke achtergrond is de toenadering vooral gebaseerd op een gedeeld ethisch engagement. Van de twee vrijwilligers die we interviewden in een formele setting identificeerde één zich als Rooms-Katholiek en één als niet-gelovig. Voor de Rooms-Katholieke studente is haar engagement deels gemotiveerd door de verplichting in de gemeenschapshuizen van UP, deels door een gevoeligheid voor eenzaamheid bij ouderen en deels door religieuze beleving:

“Ik zit op kot eigenlijk bij UP, en dus, we moesten een engagement kiezen, en dat heeft me, ja, onmiddellijk aangetrokken. Ja. Ik was ook, allée veel van mijn grootouders zijn nu gestorven, maar ik was echt dichtbij hen, en ik wou dat ook, allée ook oudere mensen helpen die minder bezoek hebben en zo. (...) niet per se heel bewust, maar ja het is toch belangrijk (in het christendom) om andere mensen te helpen, en ja, dus in die zin wel (...) dus het is een beetje zoals een kruis, dus de horizontale lijn, dat is, allée ik en de anderen, dus de andere helpen, en de verticale lijn ik en God. Dus voor mij is het geloof echt een, ja een evenwicht tussen ik en God, en ik en de anderen. En we moeten niet beide uit het oog verliezen.” (interview vrijwilliger 2)

De niet-gelovige studente raakte bij het project betrokken omdat ze graag vrijwilligerswerk wilde doen en zo via het iCare platform bij Senior Support terecht kwam. Dat was niet haar eerste keuze. De uiteindelijke keuze voor Senior Support was gebaseerd op wat de pastor voorstelde en haar doel om zich qua thematiek te verbreden buiten haar studies:

“Ik wilde altijd wel vrijwilligerswerk een keer doen, en toen voor corona hadden ze gezegd dat er een project was, of tijdens corona, in mijn les zijn ze dat gaan promoten voor(...) opvang van mensen zonder dak in de koudste- in de koude maanden (...) En daar had ik wel interesse in, dus ik wilde me inschrijven daarvoor, maar dat heb ik dan via de KU Leuven site gedaan, en toen kwam ik in gesprek met de coördinator die überhaupt vroeg: “oh dus je wilt vrijwilligerswerk doen?” en niet echt meer terug ging naar dat project. En toen vroeg zij: “We hebben een project

Senior Support

met gedetineerden, en we hebben een project met senioren.” En ik doe criminologie, dus ik was, wilde mezelf liever verbreden op het vlak van vrijwilligerswerk in plaats van specifiek met gedetineerden [te] gaan werken, dus daarom heb ik voor de ouderen gekozen.” (interview vrijwilliger 1)

Ze stelt dat de levensbeschouwelijke achtergrond van UP haar initieel wat afschrikte, maar dat ze achteraf apprecieerde dat dit niet echt op de voorgrond stond. Ze kan zich vooral vinden in wat UP als solidariteit omschrijft, en vindt daar raakvlakken:

“Het is nu niet vervelend of ja dat maakt voor mij eigenlijk helemaal niet uit, omdat ik niet heel erg het idee krijg dat dat in die projecten doorwerkt, omdat ze ook in de eerste sessie hebben uitgelegd dat het UP iets van vier pijlers had, waarbij dat een deel inderdaad spiritualiteit is, bla bla. Maar dit valt dan echt onder de pijler solidariteit, waarbij dat dus het religieuze aspect niet heel erg doorweegt, (...) Het is ook gewoon heel vrijblijvend bij het UP, waardoor dat je dus ook gewoon, waardoor dat er niet iets op je wordt opgelegd ofzo. Dus ik merk dat niet echt, maar als je daar zit in de ruimte, dan hebben ze natuurlijk af en toe wel posters voor predikersactiviteiten, of ergens religieus geïnspireerde quotes, maar het is voor iedereen wel toegankelijk. Ze hadden bijvoorbeeld ook soepmiddagen, (...) dan gaat het ook niet zozeer over christelijke onderwerpen, maar er zijn wel wat mensen waarvan je kan zien dat ze christelijk zijn, maar dat is het.” (interview vrijwilliger 1)

“Ja maar dat valt heel erg mee hoor, want het is niet zo christelijk (...) solidariteit op zich vind ik mooi, en in die zin is dat centraal in het geloof en heb je er dus wel heel veel aan, dat het geloof die richtlijn verspreidt.” (interview vrijwilliger 1)

De ethische kruisbestuiving tussen verschillende levensbeschouwelijke en ethische perspectieven binnen Senior Support lijkt zich vooral op het beleidsniveau bij UP te bevinden. Toch zien we ook potentieel daarvoor bij de partnerinstellingen. In informele gesprekken tijdens observaties bij beide instellingen hoorden we personeelsleden spreken over de nieuwe dynamiek die de jongeren binnenbrengen⁸⁴. Het uitdagende element van solidariteit in Senior Support dat we hierboven bespraken, kan hier mogelijk ook een dialoog over de organisatie van ouderenzorg op gang brengen met het perspectief van zorginstellingen.

⁸⁴ Cf. informeel gesprek 20 april 2023, informeel gesprek 15 mei 2023.

Conclusie

We gingen in dit rapport dieper in op Senior Support, een project van de Universitaire Parochie van KU Leuven waarbij studenten activiteiten doen met eenzame ouderen. Up 'matchte' hen via het iCare platform met dit project of ze doen dit als verplicht engagement omdat ze op een studentenhuys van UP verblijven. We belichtten een aantal elementen van de werking:

- We kaderden een aantal elementen van Senior Support binnen de levensbeschouwelijke achtergrond van UP. Daarbij stonden we vooral stil bij de theologische achtergrond van de manier waarop UP op zoek gaat naar de **rol van de parochie** in een veranderende samenleving.
- Ook op vlak van solidariteit zoekt UP aansluiting bij veranderende maatschappelijke discours. We gaven daarvan twee voorbeelden: de aandacht voor **diversiteit** en welzijn. Op vlak van welzijn probeert UP **spiritueel welzijn** als tegenhanger van mentaal welzijn op de kaart te zetten. In Senior Support gebeurt dat ook, door het aanbod rond zingeving bij de vrijwilligers.
- Solidariteit is een centraal begrip in hoe UP zichzelf voorstelt, maar er leeft onduidelijkheid over hoe die solidariteit precies vorm moet krijgen. Mensen die we interviewden binnen de deelwerking Senior Support zien **solidariteit** vooral als iets aanvullends op de bestaande structuren. Tegelijk is er ook een politiserend aspect, op zijn minst onbewust, doordat de aanwezigheid van jongeren die geen voorbestaande band hebben met de bewoners de segregatie van ouderen in zorgvoorzieningen uitdaagt. We merkten daarnaast ook op dat de manier waarop de studenten hun vrijwilligerswerk invullen weinig ruimte is voor reciprociteit.
- Vanuit **postseculier perspectief** is de zoektocht naar de rol van UP door aansluiting te vinden bij maatschappelijke veranderingen een interessant gegeven. In onze data lijkt de ethische kruisbestuiving zich vooral op het niveau van het beleid van UP te bevinden. Toch vonden we ook in informele

Senior Support

gesprekken met personeelsleden van de partnerinstellingen potentieel voor een ethische dialoog tussen perspectief van UP en de geïnstitutionaliseerde ouderenzorg.

Over de auteurs

Dries Ver Elst studeerde in 2021 af in de onderzoeksmaster Religiewetenschappen aan KU Leuven. Zijn thesisonderzoek verkende verbanden tussen spiritualiteit en vrijwilligerswerk.

In Soligion bestudeert Dries spanning en kansen in de interactie tussen welvaartsstaatinstellingen en religieuze en levensbeschouwelijke organisaties vanuit een breder sociologisch en politiek-filosofisch kader. Zijn onderzoek focust op discussies rond legitimiteit, burgerschap en solidariteit, waarin op basis van empirische dataverzameling nieuwe perspectieven belicht worden.

Patrick Loobuyck is als gewoon hoogleraar levensbeschouwing en filosofie verbonden aan het Centrum Pieter Gillis van de Universiteit Antwerpen en is gastprofessor politieke filosofie aan de vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschap van de Universiteit Gent.

Mieke Schrooten is onderzoekster bij het Onderzoekscentrum Sociaal Werk van Odisee hogeschool en CRESC, het Centre for Research on Environmental and Social Change (UAntwerpen). Ze is professor in de masteropleiding Sociaal Werk van Universiteit Antwerpen.

Stijn Oosterlynck is hoogleraar stadssociologie. Hij is lid van het Centre for Research on Environmental and Social Change (CRESC) en van het Antwerp Urban Studies Institute aan de UAntwerpen. Hij is wetenschappelijk directeur van het Hannah Arendt Instituut voor Diversiteit, Stedelijkheid en Burgerschap.

Over Soligion

Dit case studie rapport is onderdeel van het Soligion-onderzoeksproject, een samenwerking tussen de Universiteit Antwerpen, KU Leuven en Universiteit Gent in partnerschap met een aantal stadsbesturen, middenveldorganisaties en overheidsinstellingen, gefinancierd door het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO).

Het Soligion-project bestudeert vier jaar lang het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld in Vlaanderen: welke solidariteitspraktijken organiseren levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven? Wat is de relatie van deze initiatieven met lokale overheden, publieke instellingen zoals het OCMW en andere middenveldorganisaties? Is een complementaire samenwerking mogelijk, en zo ja, onder welke voorwaarden? Wanneer blijken de verschillen in aanpak en visie toch onoverbrugbaar?

Op basis van het werk van vier doctoraal onderzoekers en in samenwerking met de bovenvermelde partners, maakten twee valorisatiecoördinatoren verschillende instrumenten die een complementaire werking tussen religieus en niet-religieus geïnspireerde welzijnsactoren moet stimuleren: een e-Course over religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in Vlaanderen, een handboek, en talrijke rapporten, waaronder het deze.

Meer informatie en publicaties vind je op www.soligion.be.

 SOLIGION